

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Don't forget
Kenny
of the
Kenny - Kenny

84
8-20

H. Thompson
1864

Printed in Turkey

119

ՆԱԳԱԿԱՔԱՆԱԿ

ԲԵՐՈՅԵԿԵՆ

ԸՆՏԻՐ

ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ

म. १०००

१०००

१०००

१०००

१०००

84
—
0-20
պ.

ՕՆԳ, ԿԵՔԵՂ,
ԲԵՐՈՅԵԿԵՆՆ

ԸՆՏԻՐ

ՊԵՏԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ Ի ՖՈՒԱՆՍԵՐԷՆԷ

ՍԵՐԳԻՍ Կ. ՉԵՂԻՔԻՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԵՐԵՆԻ Բ. ՏԻԳՐԱԿՆԵՆ

— 1864 —

323-42

q

15316-58

2637

39

3253-4. h

— 4881 —

Յ Ե Ռ Ե Ջ Ե Բ Ե Ն

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Չ Ի Ն

Ահաւաստիկ անձրեւոյ մը մէկ շիթն
ալ “ Ծ Ա Ղ Կ Ա Ք Ա Ղ Ս ” լինելու յու-
սով սիրելի Ազգիս կը նուիրեմ զայն,
որուն բարոյական ընտիր պատմու-
թեամբքը նմա որքան կարելոր էլ օգ-
տակար լինելուն վրայ երկարօրէն
խօսելու կարօտ չեմ տեսներ զի,
զի այսպիսի գրոց օգուտն էլ կարե-
ւորութիւնն արդէն անուրանալի է էլ
Ազգին ալ քաղածանօք :

Բայց, եթէ նորա թերութեանը նը-
կատմամբ ընթերցողին դժգոհութեանը
տեղի տուած ըլլամ, պիտի ներուի
ինձ այն, զի գրքուկիս դրօշակակիրը
Ազգին ՕԳՈՒՏՆ էղած ըլլալով՝ նոյն
թերութեան հաւասար իւր օգուտն պի-
տի ունենայ առ Ազգը :

Արդ՝ աշխատութեանցս երախայրեօ-
քը սիրելի Ազգիս տանը քարիկ մի էլս
ես նուիրած ըլլալու քաղցր յուսով՝
հաւաստի եմ թէ զերմ ընդունելու-

Քեան մը: Կ'արժանանայ այն նորա
կողմանէ: որով քաղցր է վարձա-
ւրեալ կը լինի ինձ յայնմ մասին կը-
րած: քու որ աշխատանքս:

ՍԱՐԳԻՍ . Կ . ՉԱԼԸԻԵԱՆ

Կ . ՊՕԼԻՍ 1864

ՆՕՆԳԿԵՔԵՂ

ԲԵՐՈՅԵԿԵՆ

ԸՆՏԻՐ

ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ

ՇՆՐԼՕԳ

ԿԵՂԵՅՑ ԵՆԴԵՓՈՒՌԵՆՆ ԹԵՂ Բ.ՈՒՐ.

Ստորին Նորմանտիոյ մայրաքաղաք,
 Քաէն քաղաքին լայն և բազմամարդ
 փողոցներէն մէկուն մէջ հին տուն մը
 կար, ուր 1793ին աղջիկ մը կը բնա-
 կէր՝ որ Գաղղիացի մեծանուն բանա-
 ստեղծ քօնէյլին թոռն էր: Քսան
 տարեկան էր, բարձրահասակ ու շնոր-
 հալից, ոսկեփայլ մազերով, կա-
 սկոյտ աչքերով և սև արտեանուն-
 քով: Իւր կարմրաշուրթն բերնէն սէր
 կամ հայրենասիրութիւն կը շնչէր, և

Տեղանք

իւր վարդանման այտերը գիւրաւ եր-
բեմն կը կարմրէին և երբեմն կը գեղ-
նէին. լայն ու նիհարկէք կուրծքը գե-
ղեցիկ կիսարձանի մը կը նմանէր. բա-
զուկները ջղապինդ, ձեռքերը երկայն
և մատուրները բարակ ու երկար էին:

Հագուստները պարզ էին, և ար-
հեստական գեղեցկութիւնները կ'ար-
համարէր: Անանկ ձայն մը ունէր որ
անգամ մը լսողը ալ չէր կրնար մոռ-
նալ:

Այս աղջկանս անունը Շարլօդ էր՝
որ թէպէտև աղևուսկան ցեղէ, բայց
իւր նախնիքը աղքատացած ըլլալով ին-
քը խրճիթի մէջ ծնած ու յետոյ իւր
հօրաքոյրը՝ որ քիչ մը ապրուստ ունէր,
մինակ մնացած ըլլալով իւր տունը ա-
ռած էր:

Շարլօդ 13 տարեկան հասակին
մէջ վանքը մտած էր, բայց երբ Գաղ-
ղիացւոց յեղափոխութեան ժամանակ
վանքերը վերցան, ստիպուեցաւ իւր

15
10/10/30

Հօրաքերուք քով մնալու:

Տնական զբաղմունքներէ պարասպ
դտած միջոցը ընթերցմամբ կ'անցու-
նէր, և շատ անգամ իւր Հայրենեացը
Թշուառութեանը վրայ կը խորհէր:

Ասան զի այս ատեններս էր որ Գաղ-
ղիացիք յեղափոխութեան դրօշակը
կանգնած, Ժ. Զ. Ղուդոյիկոս Թագա-
ւորնին գլխատած և Հասարակապետու-
թիւն հաստատած էին, որ անգուլ-
երկապառակութեանց ասպարէզ բացած
ըլլալով՝ բիւրաւոր զոհերու արեան
շաղախովն ալ էր պնդանար տակաւին
այն անկայուն շէնքը, և կ'սպառնար
խեղճ Գաղղիան բոլորովին արիւնլուայ
աւերակներու կոյտ մը ընել:

Աէրն ալ սկսեր էր Շարլօղին սրտին
մէջ արթննալ, բայց իւր չքաւորու-
թիւնը և ինքնագլուխ չըլլալը միտքը
բերելով՝ խղզեր էր անոր ձայնը. ուս-
տի մէկ մարդու մը սիրովը այրելու
տեղը, Հայրենեաց սիրոյն ինքրզինքը

Ընթերցում

ողջակէզ ըրաւ: Եւ այսպէս
Մ. յս ատեններս սարսափելի համ-
բաւ մը ստացեր էր բոլոր գաղղիոյ
մէջ Մարա անունով արիւնարբու
մարդակերպ գաղանին մէկը՝ որ ժողո-
վըդեան մրուրին մէջ ծնած և հայրե-
նասիրութեան և ազատասիրութեան
պատրուակաւ խաժամուժ ամբոխին
կերքերը բորբոքելով՝ անխնայ 'ի մահ
կը մատնէր ո՛վ որ ուզէր: Մ. յն անա-
գորոյն հրէշը հինգ հարիւր հազարի
չափ մարդոց անունը գրեր էր, որ
քիչ ատենէն զխատման տեղը հա-
նել տայ:

Աւտի Շարլոզ ուզեց մարդկու-
թիւնը այս հրէշին ձեռքէն ազատել,
ուզեց որ այն բիւրաւոր զոհերուն
արեանը տեղ իւր արիւնը միայն թափ-
ուի: Իւր միտքը մէկու մը չյայտնեց,
բայց սկսաւ նոյն ատենները քաէն
քաղաքը ապաստանեալ թիօնտեան-
ներուն քովը յաճախել որոնցմէ կը

29 հր ըստ Ուրմ

խոփոյն Գրեմար 1796/7

տեղեկանար Փարիզի անցքերուն :

Անոնցմէ մէկէն՝ որուն անունը պար-
պարու էր, յանձնարարական թուղթ
մը խնդրեց անոր բարեկամներէն մէ-
կուն ուղղեալ, որպէս զի զինքը ներ-
քին գործոց պաշտօնէին ներկայացու-
նէ աղաչանք մը ընելու համար: Ա-
ռաւ թուղթը և ճանբայ ելաւ, իւր
հօրը և քրոջն ալ ըսաւ թէ Ենգղիա
կ'երթայ յեղափոխութենէն և չքա-
ւորութենէն ազատելու համար: Ղան-
բան քանի մը քաէնցիներ տեսաւ՝ որ
տուներնուն առջև նստած թուղթ կը
խաղային, և դառն հեգնութեամբ մը
ըսաւ "դուք կը խաղաք և հայրենիքը
կը կորնչի:" Արացիները դեռ չէին
գիտեր Շարլօդին տունէն հեռանալը.
բայց անոր բնակած տանը դիմացի
տունը երիտասարդ մը կար՝ որ ամէն
առաւօտ դաշնակ կը զարնէր: Շար-
լօդ՝ որ երած շտութեան խիստ զգայուն
էր, առաւօտուն կ'ելլար, պատուհա-

Ժ. Կ. Կ.

նը կը բանար, վարագոյրը կէս մը վեր
կը վերցունէր և այն նուագարանը մտիկ
կ'ընէր. այսպէսով այս երկու մա-
տաղ հոգիներու մէջ լռիկ մտերմու-
թիւն մը հաստատուեր էր:

Ճանբայ ելնելուն առջի օրը Շար-
լօդ բացեր էր պատուհանը, և նուա-
գածուն իւր քաղցո ներդաշնակու-
թիւնը կը լսեցունէր. բայց Շարլօդ
գոցեց յանկարծ պատուհանը և ետ
քաշուեցաւ: Ետևեալ օրը երիտա-
սարգը 'ի զուր հնչեցուց իւր նուա-
գարանը, պատուհանը չբացուեցաւ,
վարագոյրը չվերցաւ, դեռահաս դիւ-
ցազնուհւոյն ոսկեւարս գլուխը չե-
րեցաւ. Շարլօդ արդէն ճանբայ ե-
լած էր, անիկայ դահճին սուրին իւր
դիւսուն վրայ շաչելը լսելու կ'երթար:

Շարլօդ փարիզ հասնելուն պէս
սկսաւ Մարան փնտռել, իւր դիտաւո-
րութիւնն էր ժողովքի կամ հրասրա-
րակի մէջ զանի ապաննել, չէր ուզեր

խարէութիւն բանեցունել: Բայց նա-
յելով որ Մարա ոչ ժողովքի կ'եր-
թայ և ոչ գուրս կելլայ, ստիպուե-
ցաւ դաւաճանութիւն 'ի գործ դնել.
ուստի անոր նամակ մը գրեց, աղաչե-
լով որ թոյլ տայ իրեն քիչ մը տե-
սութիւն ընել իրեն հետ: Յետոյ
գնաց անոր տունը, բայց զինքը ներս
չմտցուցին. այն ատեն ուրիշ առաւել
ստիպողական տոմսակ մը գրեց, շատ մը
գաղտնիք ունիմ, կ'ըսէր, քեզի յայտ-
նելու հասարակապետութեան փրկու-
թեանը համար:

Հետեւեալ օրը նորէն ներկայացաւ
Հարլոդ Մարային դրանք առջև և
կրցաւ այս անգամ անոր քովը ելլալ,
որ նորանոր զօհերու ցուցակը պատ-
րաստելու վրայ էր: Եւս միջոցիս Մա-
րա ջուրը մտեր էր և միայն կուրծքը
Թեւերովը մէկտեղ ջուրէն գուրսն
էր, քովն ալ գրիչ, կաղամար ու
թուղթ: Հարլոդ անոր տղեղ ու

նողկալի կերպարանքը տեսնելով չսու-
 կաց ու աչքերը ծռած, թևերը կա-
 խած քովը կ'սպասէր որ Մարա ի-
 րեն բան մը հարցունէ: Մարան նոր-
 մանտիոյ վրայօք քանի մը բան հար-
 ցունելէն ետքը քաէնի մէջ գտնուող
 փախստական երեսփոխաններուն ա-
 նունը կը խնդրէ, ու զանոնք գրելով
 կ'ըսէ «Աղէկ, ութ օր չքշեր ամենքն
 ալ կը գլխատուին»: Այս խօսքիս
 վրայ Շարլօզ աւելի սրտմաած կը
 քաշէ իւր կուրծքը պահած դանակը
 ու գերբնական ուժով մը գազանին
 սիրտը կը մխէ մինչև երախակալը,
 Հասիր, սիրելիս, կը պողայ հրէշը
 իւր կնոջը, և իսկոյն կը սատկի: Թու-
 րը իւր պիղծ արեամբը կը ներկուի,
 և այն որ բիւրաւօրներու արեամբը
 դեռ չէր յագենար, իւր յետին շունչն
 ալ իւր արեանը մէջ կը խղդէ:

Տանը մէջ գտնուողները կը յարձա-
 կին Շարլօզին վրայ և չարաչար կը

Կնոջս

ճեծեն . խաժամուժ բազմութիւնը
 ներս կը խոնի և կուզէ բըզըքաեւ
 զինքը , սուինաւոր զինւորներու խում-
 բեր հազիւ կրնան զինքը այն բար-
 բարոսներուն կատաղութենէն աղա-
 տել : Ասպեցին ձեռքերը և տունէն
 դուրս հանեցին որ կառքը մտցունեն .
 այս միջոցիս ժողովրդեան բազմու-
 թիւնը վրան յարձակելով մարեցաւ
 Շարլոզ և քիչ մը ետքը խելքը գլու-
 խը դալով ցաւեցաւ որ դեռ մեռած
 չէ :

45 Երբեք
 Կար

Անմիջապէս սկսան դատաստանը
 տեսնել հասարակապետութեան մէկ
 քանի մոլեռանդ երեսփոխանները . ա-
 մէն մէկ հարցափորձի համար միշտ
 պատասխան մը ունէր՝ զորոնք յստակ
 և իւր ըրածին վրայ պարծենալով մը
 կ'ընէր : Աէտք կըլաւ հագուստները
 քննել , բայց ուրիշ բան չի դտան իւր
 գրպաններուն մէջ եթէ ոչ մատնոց մը ,
 քիչ մը ստակ , ժամացոյց մը և իւր

անցագիրը . պարեգօտին տակէն ելաւ
դանակին պատեանը . կը ճանչնան , ը-
սին , այս դանակը . այն , պատասխա-
նեց պաղ արեամբ , ո՞վ զքեզ այս
եղեռան թելագրեց . ես տեսայ , ը-
սաւ , որ քաղաքական պատերազմը
կսպառէ զԳաղղիա և համոզուելով
ալ որ Մարան էր հայրենեացս այս
ամէն շարեաց դիտաւոր պատճառը , իմ
և անոր կեանքը զոհեցի որ հայրենիքս
ազատեմ . դատաւորներէն մէկը անոր
պատասխաններէն դժգոհ , կատաղա-
բար վրան նայած ատեն կուրծքին
վրայ թուղթ մը նշմարելով ձեռքը
երկնցուց որ առնէ . անի այս շար-
ժու մը իւր ամօթխած ութեան նախա-
տինք մը սեպելով և յանկարծական
ուժգին շարժմամբ մը գէպ 'ի ետ
թոթուրիւնն կուրծքը կը բաց-
ուի . . . կ'աղաչէ իւր դահիճներուն
որ քակեն թեւերը , որպէս զի շտկուի .
այս խնդիրը ընդունուեցաւ . ուստի

նորէն աղաչեց որ գոնէ իւր կապերը
քիչ մը թեթեցունեն . ասի անանկ
խեղճուկ մը ըսաւ որ էն քարասիրտ-
ներն ալ արցունքնին չի կրցան բռնել :

Կտարժ+էն գործաւած խղճոյն խօստերը աս-
Գաղղիացիս գրտաւած էին . անհաստատիկ աս-
նոր համաւարտութիւնը :

ՅԵՅՏԵՐԵՐՈՒԹԻՒՒՆ

ԱՌ ԳԱՂԼԻԱՑԻՍ

Բարեկամս Օրինաց և խաղաղութեան :

Տակաւին , ո՛ր Գաղղիացիք , երկպա-
ռակութեանց և խռովութեանց մէջ
մինչև երբ պիտի դեգերիք . հերիք
չարագործք և խռովայոյղք ընդհա-
նուրիս շահը իրենց փառասիրութեանը
ծառայեցուցին . ինչո՞ւ համար անոնց
կատաղութեանը մատնուած՝ ինքզինք-
նիդ կոչնչացունէք , որպէս զի անոնց

85-9157

2637

39

բանաւորութեան իղձերը Վաղղիոյ ա-
ւերակացը վրայ հաստատէք: Ահ, քանի
որ խռովութիւնք ամէն կողմէ կը ծա-
ղին, մոլեռանդ հասարակապետականք
կը յաղթանակեն ոճիրներով և հարստա-
հարութեամբ. մեր արիւնը լափող մէկ
քանի գազաններ այս ոճրագործ ու-
թիւնները կը նիւթեն մեք ինքնին
մեր կորստեանը կ'աշխատինք անանկ ե-
ռանդով մը՝ զոր չունեցանք ազատու-
թիւն ստանալու ատեն: Անուխ կամ
ուշ, ով Գաղղիացիք, ժամանակէ
մը ետքը՝ մի միայն ձեր գոյութեան
յիշատակը պիտի մնայ երկրիս վրայ,
զի արդէն Ռօպէսրիէր գաւառներու
բնակիչները զայրացուցած է, որոնք Գա-
րիգի վրայ կը քալեն: Արդէն անմիա-
բանութեան և քաղաքային պատերա-
մին հրդեհը՝ այս ընդարձակ կայսե-
րութեան կէսը կայրէ. տակաւին մի-
ջոց մը կայ զանի մարելու, տակայն
այս միջոցը շուտով 'ի գործ դրուելու

է : Մարա՛ յեղուղակներէն վատթա-
րագոյնը , որուն անունը անգամ բո-
լոր ոճիրներու պատկերը կը ներկա-
յացունէ , եթէ վրէժխնդիր երկա-
թին տակ իյնայ , կը խարխալին մո-
լեռանդները , և կը սոսկան Ռօպէս-
բիէր , Տանդօն՝ այն միւս աւաղակները՝
որ կը նստին այն արիւնաներկ գահին
վերայ . Մ.Յ. , Գաղղիացիք , կը ճանչ-
նար ձեր թշնամիները . ելէք , յառաջ
խաղացէք . չեմ գիտեր թէ Աստուած՝
հասարակապետական կառավարութիւն
մը պիտի տայ . ո՛ր Գաղղիա , քու հան-
դատութիւնդ օրինաց գործադրութե-
նէն կախեալ է . ևս օրէնքին գէմ
գործած չեմ ըլլար , Մարան սպաննե-
լով . անի բոլոր տիեզերքէն դատա-
պարտուած է , ուստի և օրէնքէն ալ
դուրս է . որ ատեանը զիս պիտի դա-
տէ . ուրեմն Աղկիսիաթէս ալ յանցա-
ւոր է գաղանները ջնջելուն համար :

.

Ճանչցիր, ում իմ հայրենիք, քու
դժբաղդութիւններդ, որ կը կոցեն
իմ սիրտս. ես քեզի կեանքս միայն
կրնամ ընծայել, և փառք կուտամ
Աստուծոյ որ ուզածիս պէս կրնամ
դործածել զայն. կուզեմ որ իմ վեր-
ջին շունչս օգտակար ըլլայ հայրենակ-
ցացս. թող իմ գլուխս ճարիղի մէջ
բարձրացած, միութեան նշան մը ըլ-
լայ բոլոր օրինաց բարեկամներուն
համար :

Երբուն հասարակատեանք՝ իրենց
կորստեան վճիռը իմ արեամբս գրեն.
Թող ես իրենց վերջին ղոհքը ըլլամ,
թող տիեզերք վրէժնին առած, յայտ-
նեն թէ մարդկութեան արժանի մէկը
եղայ. և սակայն, եթէ իմ վարմունքիս
ուրիշ աչքով նայող կան, ես հոգ
չեմ ընել :

Նշուշտ իմ ծնողքս և բարեկամքս
ինձի համար անհանգիստ ըլլալու չեն, զի
իմ կտորհուրդներս մէկը չէր դիտել. իմ

Ծննդեան վկայականս ալ այս յայտարարութեան հետէ է, ցուցնելու համար թէ մէկ տեար ձեռք մը՝ եթէ անձնուիրութեամբ վարուի, ինչեր չի կրնար ընել:

Նաև, եթէ չը յաջողիմ ձեռնարկութեանս մէջ, Գաղղիացիք, Ճամբան ձեղի ցուցուցի. թշնամիների կը ճանչնար. ելէք, քալեցէք, զարկէք:

Շարլոդ բանտը տարուեցաւ, և մինչև անդամ գիշերը զինւորներով պահուած էր. թոյլ տուին իրեն նամակ մը գրել իւր հօրը՝ որ այս օրինակ էր, « Ներէ ինձի, հայր իմ, որ առանց հրամանիդ իմ կեանքս ուղածիս պէս կը վերջացունեմ. շատ անմեղներու վրէժը առի, շատ աղէտից առաջքը առի. իմ ազգս օր մը ճշմարտութիւնը հասկընալով Մարային պէս բռնաւորէ մը ազատուելուն վրայ պիտի ուրախանայ. կաց ողջիկ, հայր իմ մոռցիր զիս, ալ աղէկ է որ ուրախա-

Fumen

*ամսագր
1507*

նաս իմ ճակատագրիս վրայ . վաղը
Ժամը Տին զիս պիտի դատեն :

Ետևեալ օրը տարին զինքը դա-
տաստանարան . անժիւ բաղմուժիւն մը
ետևէն կերթար, սարսափելի անէծքներ
վրան տեղացունելով . բայց երբոր իւր
հրեշտակային երեսը տեսուեցաւ՝ ուր
ազնուութիւն և համեստութիւն կը
փայլէին, կատաղութիւնը կարեկցու-
թեան և զմայլման փոխուեցաւ : Ար-
կար հարցուփորձէ մը ետև՝ որուն միշտ
իւր պատասխանները արիական և ան-
կեղծ էին, միաբան հաւանութեամբ
մահուան դատակնիքը վճռուեցաւ :

Արցաքննութեան միջոցին պատկեր-
հան մը (զոր փափաքեր էր) իւր կեն-
դանագիրը կը հանէր . քիչ մը անդին
երիտասարդ մը կապոյտ աչքերով,
գունատ դէմքով դատապարտեալը
կը դիտէր . աղջկան ամէն մէկ պա-
տասխանէն սարսալով՝ գոյնը կը նե-
տէր . նախագահը վճիռը տուած վայր-

Գրառումներ

կեանին, այս երիտասարդը ուղք ե-
լաւ անանկ մէկու մը շարժումով որ
սրտէն կը բողոքէ, բայց կրկին նստե-
ցաւ ուժաժափ:

Շարլօդ անոր այս շարժումը նշմա-
րեց, և հասկցաւ որ անանկ ատեն մը
ուր ամէն մարդ զինքը թողեր էին
երկրիս վրայ, տակաւին կար մէկ հո-
գի մը իրենին միացած. իւր աչքե-
րը անոր շնորհակալ եղան:

Այս երիտասարդ օտարականը գեր-
մանացի հասարակապետական մ'էր.
աչքերը անոր ետեէն էին, մինչև որ
անի զինուորաց սուրերուն մէջ անտես
եղաւ. նորէն բանտ մտաւ, քիչ ատե-
նէն կառաւիտարանը ելլալու համար.
պատկերհանը եկաւ, մնացած մասը
լմնցունելու. Շարլօդ շնորհակալ ե-
ղաւ սնոր, և խօսեցաւ հետը իւր
մանկութեան տարիներուն վրայ, և
աղաչեց զանի որ իւր պատկերէն մէկ
ծրագիրը ծնողացը խրկէ. այս խօ-

սակցութեան մէջ դուռը կամաց մը
զարնուեցաւ . բացին , դաճի՛ճն էր .
Շարլօդ տեսաւ զանի , տեսաւ նաև
անոր կարմիր շապիկը և ձեռքի մկրա-
տը . գոյնը նետեց , ո՛հ , ի՛նչ կա-
նուխ գոչեց — իբր թէ յա-
կամայից — բայց շուտ մը ինքզինքին
գալով պարօն , ըսաւ , պատկերճա-
նին չեմ գիտեր ի՛նչպէս շնորհակալ
ըլլամ քեզ . այս միայն կրնամ ըն-
ծայել , և առնելով մկրատը դաճի՛ն
ձեռքէն՝ կտրեց իւր երկար մազե-
րուն մէկ խոպոպին ոսկեփայլ , և տը-
լաւ անոր . այս տեսարանը դաճի՛ճ-
ները յարտասուս ողողեց :

Այն միջոցին՝ ուր կառքը կը տա-
նէր զինքը գլխատման տեղին , ֆա-
րիզի վրայ փոթորիկ մը կը գոռար ,
սակայն ո՛չ շանթերը և ո՛չ անձրևք
չի կրցան ցրուել ամբօխը՝ որ անհուն
էր : Ձեռքերը կապած , գէմքին գոյ-
նը հագած մահապարտի շապկին կար-

Կանգնեց
մկրատ

միր գոյնէն աւելցած , անանկ շքեղ ,
այլ մահատիպ էր կերպարանքը որ
աչք չէր դիմանար անխտիղ :

Առօրէսքիէր , Տանթօն , Տէմուշէն
ճամբուն վրայ կեցած էին , զանի տես-
նելու համար . Շարլօդ ինքն ալ կար-
ծես թէ ատեն ատեն այն խուժանին
մէջ մէկ աչք մը կը փնտռէր , նայ-
ուածք մը՝ ուր իրենը հանդչի . Ադամ
լուքա (գերմանացի երիտասարդին ա-
նունն էր) մինչև կառքին իւր տե-
ղը հասնելուն , ետէէն գնաց . « Այն
ամբոխին խժդժական մոնչմանց մէջ՝
որ իրեն դէմ կը ժայթքուէր իւր
անայլայլելի քողցրութիւնը հողւոյս
մէջ կը քանդակուի » կ'ըսէր , « այն
գողտրիկ նայուածքը ազդու և բո-
ցափայլ պիտի մարէր . . . սքանչելի
աչքեր . . . որ ժայռեր պիտի փլըշ-
րէիք , ո՛հ , մինակ և անմահ յիշա-
տակներ՝ որ իմ սիրտս խորտակեցին ,
և մինչև ցարդ իրեն անձանօթ յուզ-

26
Գրական

մունքներով լցուցին զայն . մեռնիլ
անոր համար , ասպակիլ անոր ուէս՝
բարբարոս դահճին ձեռքէն , զգալ
մեռնելով այն ցուրտ դանակը՝ որ
Շարլոդի հրեշտակային գլուխը կըտ-
րեց , միանալ անոր հետ դիւցազ-
նութեան , ազատութեան , սիրոյ և
մահուան մէջ , ասոնք են ասիայ-
առհետեւ իմ միակ ուխտերս : ,)

Ա՛գամ Առքա քայլ առ քայլ կ'ու-
ղեկցէր դիւցազնուհոյն մինչև կա-
ռափնարանը , և կը պատրաստուէր
նաև շարունակել իւր ուղեկցութիւ-
նը մինչև ՚ի յաւիտենականութիւն :

Կառքը կեցաւ . Շարլոգ տեսնալով
սպանման գործին՝ գոյնը նետեց , այլ
շուտով իւր բնական գոյնը առած ,
ելաւ կառափնարանին աստիճաններէն ,
ինք ինքնին դրաւ իւր պարանոցը կաց-
նին տակ ինկաւ գլուխը , գլորեցաւ
Գահճիճներէն մէկը ասպակ մը զտը-
կաւ դեռ արիւնաթաթաւ երևոյին , և

ժողովուրդեան ցուցուց զայն . տարա-
բաղդիկ կուսին այտերը շառադունե-
ցան , կ'ըսեն , այս նախատինքնն . ժո-
ղովուրդը վրէժխնդրութիւն գոչեց ,
այլ Շարլոդ դաղեր էր : . .

ԼԱՄՅՐԹԻՆ

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

...

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԱՐԻՈՒԹԻՒՆ

Արկու նաւաստի , մէկը Սպանիացի , միւսը Գաղղիացի Սլժէրի մէջ գերի էին . առաջնոյն անունը Անտոնիօ , երկրորդինը Ռօժէր էր . դիպուածը անանկ բերաւ որ մի և նոյն աշխատութեանց դորձած են զանոնք . բարեկամութիւնը դժբաղդներուն մը խիժարութիւնն է . Անտոնիօ և Ռօժէր անոր բոլոր քաղցրութիւնները զգացին . տառապանքնին և վիշտերնին իրարու հաղորդեցին , և միատեղ իրենց ընտանեացը և հայրենեացը վրայ խօսելով կ'ըսէին " ո՛հ , արդեօք երբ պիտի աղատինք . " վերջապէս իրարու ծոց կ'արտասուէին , և այս քաղցրութիւնը բաւական էր իրենց առաւել արիութեամբ շղթաները կրելու և տանելու այն աշխատութեանց՝ յորս դատապարտեալ էին :

Աւերան մը մէջ տեղէն ճամբու մը

շինութեանը կ'աշխատէին . որ մը ըս-
պանիացին յոգնելով թւերը կը ձը-
գէ , և երկար հայեցուածք մը կը նե-
տէ ծովուն վրայ . « բարեկամ , կ'ըսէ
Ռօժէր խորին հառաչանքով մը , բո-
լոր իղձերս սա լայնածաւալ ծովուն
ծայրն են . ինչո՞ւ չեմ կրնար քեզի
հետ անկէ անցնիլ . ինձի անանկ կու-
գայ որ միշտ կ'ինս և տղաքս կը տես-
նեմ » որոնք թւերնին քատիքսի և
զերքէն կ'երկնցնեն , կամ մահուանս
վրայ կ'արտասուեն : » Անտօնիօ այս
ցաւալի պատկերին մէջ ընկղմած էր .
ամէն անգամ լեռը դալուն , իւր սե-
ւածաղձոտ աչքերը զինքը երկիրէն
անջատող այս անհուն անջրպետին վրայ
կը պտրտցունէր , մի և նոյն ցաւերը
կ'զգար :

Օր մը ուրախութեամբ ընկերոջը կը
փարի , « նառ մը կը տեսնեմ , բարե-
կամ , ահա , նայէ , չես տեսներ ,
հոս չպիտի հանգիստի վայնդէ քար-

բարոս տեղերէ կը խորշին , բայց վա-
ղը , եթէ յօժարիս Ռօժէր , վիշտեր-
նիս պիտի վերջանան . ազատ պիտի
ըլլամք . այո՛ , վաղը գետէն երկու
մղոնի չափ հեռուէն պիտի անցնի , և
այն ատեն այս բարձր ժայռերէն շու-
տով մը ծովը պիտի ցատկեմք , և կամ
նաւին պիտի հասնիմք , կամ կորնչինք .
մասը դժնդակ ծառայութենէ մը նա-
խապատիւ չէ : — Աթէ կրնաս դուն
աղատիլ , կը պատասխանէ Ռօժէր , ա-
ռաւել համբերութեամբ իմ դժբաղդ
կացութեանս պիտի տանիմ . գիտնո՛ս ,
Անտօնիօ , թէ որքան սիրելի ես ինձ .
այն բարեկամութիւնը՝ որ զիս քեզի
կը միացնէ՝ կենացս հետ միայն պիտի
վերջանայ . միակ շնորհք մը քե՛նէ
պիտի խնդրեմ , բարեկամ , գնա՛ , հայրս
տե՛ս եթէ կորսուելուս կսկիծէն և
իւր ծերութենէն չէ մեռած , ըսէ ի-
րեն Արթամ , հայրդ գտնեմ ,
սիրելիդ իմ Ռօժէր , է՛հ , ի՛նչ կը

կարծես, կրնամ երջանիկ ըլլալ, վայր-
կեան մը ապրիլ, եթէ զքեզ շղթայից
մէջ ձգեմ Բայց, Անտոնիօ, ես
լողալ չգիտեմ, իսկ դուն գիտես :
— Քեզ սիրել գիտեմ, կը շարունա-
կէ Սպանիացիս արտասուալից աչօք և
եռանդով մը կուրծքին վրայ սեղմե-
լով զՌօժէր, իմ կեանքս քուկդ է .
երկուքս ալ կ'ազատիմք . բարեկամու-
թիւնը կը զօրացնէ զիս, այս գօտւոյս
կատուած կեցիր : — Ատոր վրայ մտա-
ծելը պարապ բան է . չեմ կրնար բարե-
կամիս մահուանը պատճառ ըլլալ, այդ
բանը մտքէս անցունելն անգամ սոս-
կում կ'ազդէ ինձ . գօտին ձեռքէս կը
փախչի, կամ զքեզ հետս կ'ընկղմեմ,
մահուանդ պատճառ կ'ըլլամ : Ա՛հ,
Ռօժէր, մենք Բայց այդ երկիւղ-
ներդ ի՞նչ են . քեզի ըսի որ բարե-
կամութիւնը քաջութիւնս կ'առաւե-
լու . այնչափ կը սիրեմ զքեզ, որ կրնայ
ըլլալ թէ հրաշք մը գործէ իմ սէրս .

խորհուրդիս գէմ մի մաքառիր, մէկ մը
միտքս գրի զայն. մեզի պահապան հրէշ-
ները զմեզ կը դիտեն. անանկ ընկերներ
ալ ունիմք՝ որ զմեզ մատնելու վատու-
թիւնը կրնան դործել. մնաս բարեաւ,
ահա՛ զանգակը կը զարնէ. բաժնը-
ուինք, մնաս բարեաւ, սիրելիդ իմ
Ռօտէր, վաղը կը տեսնուինք: Կ

Մ. յս ըսելով բանտերնին դարձան.
Անտոնիօ խորհուրդին վրայ հաստատ
էր և արդէն Միջերկրական ծովն ան-
ցած, ազատ և հայրենակցացը ծոցը
ու կնոջը և տղոցը գիրկը կ'երե-
ակայէր զինքը: Առօժէր խիստ տար-
բեր խորհուրդներու մէջ էր. բարե-
կամը իւր մեծանձնութեանը զօհ, ի-
րեն հետ ծովուն յատակը սուզած,
վերջապէս մեռած կ'երեակայէր, մինչ-
դեռ գուցէ զինքը միայն պահպանե-
լով կրնար ազատիլ և իւր ընտանիքին
դառնալ՝ որ անշուշտ իւր գերու-
թեանը վրայ կը հեծէր և կը տառա-

պէր . " ոչ , կ'ըսէր իւրովին դժբաղդ
Գաղղիացին , ինձ ուխտած այս այս-
քան վեհանձնական բարեկամութեան
նր փոխարէն մահուանը պատճառ չեմ
ըլլար . ազատ պիտի ըլլայ ան . դժբաղդ
Հայրս գէթ պիտի լսէ թէ տակաւին
ողջ եմ , միշտ զինքը կը սիրեմ . ա-
ւաղ , ծերութեանը նեցուկը պիտի
ըլլայի , զինքը պիտի մսխիթարէի , պէտք
էի իրեն , թերեւս այս վայրկենիս ջո-
քաւորութեանմէջ կը մեռնի , իւր որ-
դին տեսնել և գրկել փափաքե-
լով . . . աղէ , թող Անտօնիօ երջան-
կանայ , ասով քիչ վշտով կը մեռ-
նիմ : "

Շեռեւեալ օրը սովորական ժա-
մուռն չեկան գերիները բանտէն հա-
նելու . Սպանիացին անհամբերութե-
նէն ինքզինքը կուտէր , և Ռօժէր չէր
գիտեր թէ ասոր վրայ ուրախանայ թէ
տրամի . վերջապէս աշխատութեան կը
տանիս զիրենք . չէին կրնար խօսակ-

ցիւլ, վասն զի վերակացունին այն օրը
հետերնին եկած էր. Մնտոնիօ Ռօժէ-
րին նայելով և հառաչելով կը բաւա-
կանանար. երբեմն աչքովը ծովը կը
ցուցնէր, և դայն տեսնելով չէր կրնար
ինքզինքը զսպել. իրիկուն կ'ըլլայ, մի-
նակ կը մնան. « առիթը չփախցնենք,
կը գոչէ Սպանիացին ընկերոջը քովը
երթալով, աղէ: — Աչ, բարեկամ,
երբէք չեմ կրնար կեանքդ վտանգե-
լու յանձնառու ըլլալ, երթաս բարե-
կաւ, երթաս բարեկաւ Մնտո-
նիօ, վերջին անգամ կը գրկեմ ըզ-
քեզ. դուն աղատուէ, կ'աղաչեմ,
ժամանակ մի կորսնցնէր. միշտ բարե-
կամութիւննիս յիշէ. միայն կ'աղա-
չեմ որ հօրս համար խօսք տուածի
ծառայութիւնդ ընես. խիստ ծեր,
խիստ թշուառ ըլլալու է. գնա, մխի-
թարէ զինքը. եթէ բանիմը կարօտ է . . .
բարեկամ . . .

Այս խօսքերուս վրայ Ռօժէր ար-

տասուաց հեղեղ մը թափելով Մե-
տօնիօի գիրկը ինկաւ . « կուլանս, Ռօ-
ժէր, ըսաւ Մետօնիօ, լաց պէտք չէ,
քաջութիւն պէտք է . եթէ վայրկեան
մ'ալ անցնի՝ կը կորսուինք . գուցէ
երբէք այս առիթը չենք գտներ: »

Վաղղիացին Սպանիացւոյն ոտքը
կ'իյնայ . տակաւին պատճառներ գրտ-
նել կ'ուզէ, և ցուցունել թէ ինչ
վտանգներու կը դիմէ, եթէ զինքը
իրեն հետ ազատելու յամառի . Մե-
տօնիօ գորովանօք անոր կը նայի, զա-
նի կը գրկէ, ժայռի մը գազաթը կ'ել-
նէ, և միատեղ ծովը կը ցատկէ . առ-
ջի բերան տակը կ'իջնան, ետքը ալ-
եաց երեսը կ'ելնեն . Մետօնիօ բողոք
ուժովը Ռօժէրը բռնած լողայ՝ որ
կ'երևայ թէ բարեկամին ճգանցը ար-
գելք կ'ըլլայ, և կը վախնայ որ զանի
հետը չընկղմէ:

Վաւուն մէջ գտնուողները այս տե-
ւարանէն զարմացած կը մնային . կը

կարծէին թէ ծովային հրէշ մը նաւուն
կը մօտենայ . ուրիշ բան մը տեսնելով
հետաքրքրու թիւննին կը շարժի . մա-
կոյկ մը կը նշմարեն՝ որ շտապաւ ծո-
վեզերքէն կ'ելնէր , և իրենց անհե-
ղեղ ձուկ մը կարծածին ետեէն կը
վազէր . ասոնք գերիներուն պահա-
պան կարգուած զինուորներն էին՝ որ
Մատոնիօն և Ռօժէրը բռնել կը ջա-
նային . ասի գալերնին տեսնելով աչ-
քերը բարեկամին վրայ կը դարձնէ՝
որ նուաղելու մօտ էր , կը թոթովուի ,
և Մատոնիօն կը ձգէ ըսելով " Ետե-
նուս կը վազեն , դուն ազատէ , և
թո՛ղ զիս որ մեռնիմ , քեզի արգելք
կ'ըլլամ : " Այս խօսքերը ըսելուն շմեար ,
ծովուն տակը կը խորասուզի . Սպա-
նիացին բարեկամութեան նոր եռան-
դով մը կը վառուի , գէսի ՚ի Գաղղե-
ացին կը ցատկէ , խեղդուելու միջո-
ցին զանի կը բռնէ , և երկուքն ալ ա-
ներեոյթ կ'ըլլան :

Մակոյկը որ կողմը երթալիքը չի-
գիտնալով՝ կանկ առած էր. նաւէն ալ
ուրիշ մակոյկ մը կ'երթար, տեսած բա-
ներնին ինչ բլալը գիտնալու. ալիք-
ները վերստին տարուբերիլ կ'սկսին.
Վերջապէս երկու մարդ կը տեսնեն՝ ու-
րոնց մէկը միւսը գրկած՝ լողալով նա-
ւուն մօտենալ կը ջանար. ուժով թի-
կը քաշեն, անոնց օգնութեան հասնե-
լու համար. Մնտօնիօ Ռօժէրը ձգե-
լուն քիչ մնացեր էր, և ահա նաւէն
ձայն կ'առնէ. բարեկամը կը սերդմէ,
նորանոր ջանքեր կ'ընէ, և տկարացեալ
ձեռքովը նաւակին մէկ կողը կը բռնէ.
Մնտօնիօի ոյժը հատեր էր, միայն
“բարեկամիս օգնեցէք, ես կը մեռ-
նիմ”, ըսելու ժամանակ կ'ուռնենայ,
և մահուան բոլոր սոսկումները երե-
սին վրայ կը տարածուին. Ռօժէր՝ որ
մարեր էր, աչքերը կը բանայ, գլու-
խը կը վերցնէ, և կը նայի որ Մնտօնիօ
քովը փռուած՝ կենդանութեան մէկ

նշան մը չտար . մարմնոյն վրայ կը ներա-
ուի , կ'ողջագուրէ , արտասուօքը կ'ո-
ղողէ զանի , և հաղար ու մէկ ծիչ կը
բառնայ . « բարեկամս , բարերարս ,
ես եմ քու սպանիչդ . սիրելիդ իմ
Մատոնիօ , ալ չես լսեր , ուրեմն կեան-
քրս ազատելուդ վարձատրութիւնը
այս է . ահ , փութացէք զայն բառ-
նալ ինէ , այս դժբաղդ կեանքը ,
ալ չեմ կրնար զայն կրել , բարեկամս
կորսնցուցի : »

Արկիւնք՝ որ անշուշտ մարդոց ար-
տասուքէն կը խանդաղատի , երբ ան-
կեղծ ըլլան , կարծես թէ այսքան
չնաշխարհիկ զգացման մը վրայ իւր
բարութեանը երեւելի նշան մը կու-
տայ . Մատոնիօ հառաչանք մը կ'արձա-
կէ , և Գօժէր ուրախութեան աղաղակ
մը կը բրցընէ . ամէն մարդ դժբաղդ
Սպանիացւոյն օգնելու համար՝ քովը
կը լեցուին . վերջապէս անի օրհասա-
կան աչք մը կը վերցնէ . առաջին հա-

յեցուածքը Գաղղիացւոյն վրայ յա-
ռել կուզէ . երբ զանի կը տեսնայ ,
կը գոչէ , « կրցայ սիրելի Ռօժէրս ա-
զատել : »

Մակոյկը նաևուն կը հասնի . այս
երկուքը նաևորդաց տեսակ մը մեծա-
րանք կ'ազգեն . տես , առաքինու-
թիւնը որչափ մեծ ազգեցութիւն ու-
նի ամէն սրտերու վրայ . ամէնքը իրա-
բու հետ մրցելով մը անոնց օգնու-
թիւն ընելու կը փութան , մինչև որ
բողորովին վտանգէ կ'ազատեն : Ռօ-
ժէր Գաղղիա հասաւ . հօրը գլորկը
նետուեցաւ՝ որ չափազանց ուրախա-
ցաւ , և Վէրսայլի նաւաւոր եղաւ :
Սպանիացիս՝ որուն խիստ շահաւէտ
պաշտօն մը աուեր էին , նախամեծար
համարեց կնոջը և տղոցը քովը եր-
թալ . բայց , թէև հեռացաւ , դար-
ձեալ նոյն բարեկամը մնաց . Ռօժէ-
րին հետ թղթակցութիւն ըրաւ . այն
իրարու յղած նամակնին անմեղու-

Թեան , զգացման զլիսաւոր գործեր
են . որ մը պիտի հրատարակեն զանոնք
ի պատիւ այսքան զիւրազնական գոր-
ծեր ընել տուող զգացման մը :

ՉԳԱՑՄԱՆ ՉՕՐՈՒԹԻՒՒՆԸ

Ա իսպասանութիւն չէ այս, այլ ի-
րական եղելութիւն մը՝ զոր բոլոր
պարզութեամբը պիտի պատմեմ:

Յակոբ անուն մարդ մը անարդ ար-
հեստ մը ունէր, եթէ արհեստ մը կրնայ
անարդ ըլլալ: Աին մը և չորս տղայ
ունէր. աշխատութեամբը հազիւ հազ
ընտանիքին ապրուստը կը հայժայժէր,
սակայն ճշմարիտ երջանկութիւն մը կը
վայելէր, սիրտը ուրախութեամբ կը
զեղոյր, երբ անոնք զուարթ կ'ըլլային
և իրեն հետ կ'երգէին: Արծեա թէ
բաղդը չար ոգի մըն է՝ որ համեստ
սիրտերը հալածել, կեղեքել, դառն
նեւերով խոցել կը սիրէ:

Յակոբ, թէև շատ խնամք տա-
րաւ, տքնեցաւ և իւր դառն ճակա-
տագրին դէմ մաքառելու կը յամա-
ռէր, բայց սոսկալի թշուառութեան
մը ենթակայ եղաւ. կինը և տղաքը

չքաւորութեան մէջ ինկան, հեծեցին, հաց մուրացին. Յակոբ հետերնին լացաւ, և հասկցաւ որ իւրեանց կացութիւնը սոսկալի է. կերպով մը իւր քաղցը կը մոռնար, և բոլորովին դերդաստանին աղաղակացը և սոսկալի վիճակի վրայ կը մտածէր. դրացիներէն օգնութիւնն չգրեց: Աւելորդ է ըսելը թէ շատը երեսն անգամ շնայեցան: Արկրիս վրայ դժբաղդ մը ինչ է: Արտասուօք ողորմութիւն խնդրեց, մտիկ չ'ըրին, և ողբերուն շնայեցան, կամ եթէ մէկը՝ որ դիպուածով մարդկային թեթեւ արգահատութիւն մը ունենար, կայնէր օգնութիւն մը ընելու, այնքան դուզնաքեայ սիւսիանք մը կ'ըլլար այն որ կինը և տղաքը քանի մը վայրկեան միայն աւելի կ'ապրէին: Այս դժբաղդ մարդը յուսահատութենէն փողոցները թափառական կը վազէ, արուեստակից և գրեթէ իրեն պէս չքաւոր ընկերներէն

Ահուն կը հանդիպի . ասի Յակոբին
տխրութենէն սիրտը կ'ելլէ , պատճա-
ռը կը հարցնէ . « կորսուեցայ , կորսուե-
ցայ կը պատասխանէ խեղճ մարդը ,
կինս , տղաքս երեկ ցորեկուրնէ 'ի վեր
բան կերած չեն , և . . . և չգիտեմ
ուր կ'երթամ . . . պիտի մեռնին : — Տա-
րեկամ , ըսաւ միւսը , նորա կացու-
թենէն սիրտը շարժելով , ահաւասիկ
երկու տասնոց , բոլոր ունեցածս այս
է . եթէ քիչ մը ստակ շահել կ'ու-
զես , քեզի միջոց մը կը ցուցընեմ :
— Ինչ որ ալ ըլլայ կ'ընեմ , կը պա-
տասխանէ Յակոբ աշխուժիւ , միայն
թէ պատուոյ և կրօնից դէմ չ'ըլլայ :
— Արեմն , շարունակեց ընկերը , այս
ինչ տեղ , այս ինչ մարդուն տունը
դնա՛ որ արիւն առնել կը սորվի , և
եթէ արիւն առնէ քննէ , քիչ մը
ստակ կուտայ :

Յակոբ կայծակի պէս ընկերոջը
ցուցուցած մարդուն տունը կ'երթայ ,
մէկ թեւէն արիւն առնել կուտայ ,

ստակը կ'առնէ . կը լսէ որ ուրիշ տեղ
մ'ալ նոյնը կ'ընեն . հոն ալ կը վա-
զէ , միւս թեւէն ալ արիւն առնել
կուտայ . այս այսքան յարգելի և խեղճ
մարդը՝ ուրախութենէն այլ յայլմէ
եղած , հաց կ'առնէ , արտորնօք տուն
կը դառնայ , կ'նոջը և տղոյը կը բաժ-
նէ զայն . կը նային որ գոյնը կը նե-
տէ . կը նստի , արիւնը թեւերէն կը
վազէ : « Ա՛մուսին , հայր իմ , ի՞նչ կ'ըլ-
լաս կոր , թեւերէդ արիւն առնել
տուեր ես : — Արեւի կինս , սիրելի
որդեակք իմ , կը պատասխանէ խո-
րին հառաչանքով մը և զանոնք սեր-
տիւ ընդգրկելով , ձեզի . . . ձեզի
հաց առնելու համար : » Ա՛յն ա-
տեն այս դժբաղդները արտասուօք
կ'ողողեն զանի , իրենք ալ զանի սրբ-
տերնուն կը սեղմեն . . . Ա՛յլ մարդիկ ,
ի՞նչ տեսարան :

Երբ թէ այս դիւրազգածութեան
պատմութիւնը սրտից խորը ընդարմա-

ցեալ մարդկութիւնը զարթուցանէ .
իցիւ թէ ձայն մը ելլայ՝ որ գոչէ այն
հարուստ անողորմներուն անզգայ ա-
կանջացը՝ որոնք մինչդեռ իրենք ա-
ռատ և աւելորդ կերակուրներով կը
յագենան , կը թողուն իրենց նման
մարդիկը , ամբողջ գերդաստաններ որ
անօթութենէ մեռնին :

Ա՛հ, որչափ տաղտկացեր եմ ձկնոր-
 առթեմէ, կ'ըսէր Յակոբ սլարսլատած
 ուռկանները ծովէն հանելով և չոր-
 ցրնելու համար խոտին վրայ տարածե-
 լով. իբրև թէ ամէն օր ջուրերէն կըլ-
 լուելու, կամ մահաբեր հիւանդու-
 թիւներ ստանալու վտանգին մէջ ըլ-
 լարս բաւական չ'ըլլար, պէտք է նաև
 որ ապրուստս ալ այսչափ դժուարաւ
 հայթայթեմ, և միշտ ընտանիքս անօթի
 տեսնեմ: Ի՞նչ ըրեր եմ արդևօք Աս-
 տուծոյ որ այս վիճակին արժանացեր
 եմ. մեր խեղճ գիւղին վրայի փառա-
 ւոր գղեկին տէրը ուրբան երջանիկ է
 ինէ. կ'երևայ որ երկրիս բարիքը վա-
 յելելու ծնած է. շքեղ գղեակ մը
 կը բնակի. թաւիշ կամ մետաքս կը
 հագնի. իմ ողորմելի կնիւնէ անկողի-
 նէս կակուղ թիկնաթոռներու վրայ կը
 հանգչի, և շուրջը միշտ սպասուորներ

կան՝ որ ամենափոքր փափաքը դո՛՛
ընել կը փութան : Ա՛հ , ո՛րքան բա-
րեբաղդ է . ինչո՞ւ դեռ ծաղիկ հա-
սակիս մէջ , ուժեղ և քաջառողջ՝ կե-
նացս երկարութենէն տրանջել ստիպ-
ուիմ :

Ա՛յս վերջին խօսքերը ըսելով հո-
ղակոյտի մը վրայ նստեցաւ՝ ուր ուռ-
կանները դրեր էր , և դառնադառն
մտածմանց մէջ խորասուզեցաւ : Ա՛յս
առաջին անգամն էր որ նախանձը սրտին
տիրեր էր , և այս աղիտարեր կիրքը
համբերութիւնը վաներ էր սրտէն :
Ստուգիւ լոկ քանի մը շաբաթ էր որ՝
որսը այսքան ողորմելի եղեր էր , բռո-
նած ձուկը հազիւ ընտանիքին կը բա-
ւէր . կողովի մը մէջ երկու պզտիկ
ձուկ և մանր ծածան մը դրեր էր՝
որոնցմով աւուր հացն անգամ չէր
կրնար հայթայթել . նոյն օրը առաւօ-
տուն , քաթէրինա , իւր կինը , կրտսե-
րագոյն տղաներնուն զգեստուցը հը-

Նութիւնը ցուցունելով ըսեր էր թէ
ուրիշ անուշ պէտք է:

Օրուարթութեամբ պատասխաներ
էր Յակոբ. «Ո՞վ գիտէ, կին, ի՞նչ
կը սահմանեն ինձ երկինք. կարելի է
որ որսը առատ ըլլայ, որով այսօր
Պետրոսի նոր զգեստ անուշմ»:» Հիրա-
ւի օդը յաջող կ'երևէր. բայց, ինչ-
պէս որ տեսանք, բազում ՚ի գերե-
հանեց յոյսը. և ՚ի լրումն աղիտից,
մեծ քար մը՝ որ ուռկանին մէջ մտեր
էր, մեծ ծակ մը բացեր էր, զոր ջու-
րը շեւտած՝ կարկատել ստիպուած էր,
անանկ որ նոյն օրը որսը զանց ընե-
լու էր:

Հակոբ իսկոյն գործի նստեցաւ.
էր համարձակեր տուն դառնալ, վասն
զի շէր գիտեր թէ կնոջը ի՞նչ պատաս-
խանէ, երբ նոյն օրուան շահը հար-
ցընէ. գղեկին բարեբաղդ տէրը ան-
գաղար միտքը կուգար:

Կարնան գեղեցիկ արևը՝ որ գէտ

Ի հոգիդուն կը ծռէր, և երկինքը ծի-
րանույ գոյնով մը կը ներկէր, անհրա-
պոյր էր իրեն համար. գեւիխուր՝ որ
դետին եղերքը աճող ծաղկանց հո-
տովը կը բուրուէր, իւր յուսահա-
տութենէն ընդարմացեալ միայր չէր
զարթուցաներ. սոխակին գեղեղան-
քը իւր դիւթական հրապոյրը կորու-
սեր էր. հողւոյն մէջ դիշեր էր, և
բան մը չէր կրնար իւր միջին մտած-
մունքները փարատել:

Հուսկ ապա երբ աստղերը երկ-
նից վրայ շողշողել սկսան, ելաւ ուռ-
կանը տխրագին թիկունքը առաւ, կո-
ղովը թեր անցուց, և հիւզը հասաւ:

Մինը դուռն էր. «էհ, Յակոբ, ը-
սաւ, որսը յաջող էր. կը հաւատամ
որ այնպէս ըլլայ, վասն զի ուշացար:

— Յաջող, յաջող, սխառասխանեց
Յակոբ հառաչելով, երկար ժամա-
նակէ ՚ի վեր մեզի համար երջանկու-
թիւն չկայ. կողովին մէջ հազիւ այս

գիշերուան ուտելիք կայ, և եթէ
շենքիկոս գայ՝ աս ալ բաւական չլ-
լար. միշտ սաստիկ անորժակով մը
կուգայ ան :

— V. Լ չպիտի՞ սնուցանես բարի շեն-
քիկոսը, ըսաւ Քաթէրինա, մեր դա-
ւակը չէ՞. արդարեւ խեղճ տղան հա-
րուսա դրացիէն հօտերը պահելու
համար՝ քիչ մը ամսական կանոն,
բայց առածը հաւատարմաբար մեղի
կը բերէ : Այաւ կարծեմ այսօր սովո-
րականէն աւելի անօթի պիտի ըլլայ,
վասն զի դարանը պարապ էր, և մէկ
քանի հացի կտոր միայն տուի՝ որով
բոլոր օրը անցունելու էր. դիտես,
սիրելիդ իմ Յակոբ, առած դոյզն
գումարին տեղ խոստացանք զինքը
սնուցանել և զգետա շինել :

— V. յո՛, դիտեմ, ըսաւ Յակոբ նե-
ղանալով, լսեցիք որ բան մը չեմ
բռնած այսօր, ուստի կարօտութիւն-
նիս մի յիշեցուներ, վրան մի խօսիր :

վասն զի չեմ կրնար գոհ ընել զայն .
ստուգիւ կը հաւատամ թէ Աստուած
իւր օրհնութիւնը մերժած է մեզ :

— Յակոբ , ըսաւ կիներ խիտա դէմ-
քով մը , օր մը դժբաղդութիւն կը-
րելուդ համար՝ Աստուծոյ բարու-
թեանը վրայ մի յուսահատիր . անիրաւ
արտունջներով ցաւդ մի աւելցնէր :
Վասն զո՛ւն ինքզինքիդ օգնէ որ երկինք
ալ օգնէ , կ'ըսէ առածը . այսինքն՝
համբերութեամբ և յարատեութեամբ
թշուառութեան դէմ մաքառէ , և
հուսկ ապա կը յաղթես անոր :

— Այո՛ , կի՛ն , այո՛ , բայց կը կար-
ծե՛ս որ , երբ վիշտերդ տեսնեմ , սիր-
տըս չցաւի . մանաւանդ երբ քովեր-
նիս հարուստ և երջանիկ մարդիկ
կան : . . .

— Երջանիկ , կ'ըսես , ո՛վ դիտէ ,
կարելի է որ մենէ հարուստ ըլլան ,
այլ չեմ կարծեր որ մենէ երջանիկ
ըլլան . մինչդեռ համբերութիւն և

աստուծոյ վրայ հաստատուն վստա-
հութիւն ունենալք, երբէք զժբաղդ
չեմք ըլլար. մանաւանդ պէտք է որ
փառասիրութեան և մեծութեան դա-
ղափարները մտքէդ վանես:

— Վ՛ղէ՛, ընդդրկէ զիս, ըսաւ Յա-
կոբ, բարի կի՛ն մի ես դու, արդարեւ
Տեառն մերոյ բարութեանը վրայ յու-
սահատելու և զիս հէք կարծելու
իրաւունք չունիմ: Վ՛անի որ քեզի և
սիրելի որդւոցս հետ ըլլամ, ճակա-
տագրէս բնաւ չսլիտի արտնջամ. Աստ-
ուած՝ մտքերնուս չանցած ժամանակը
մեզ պիտի օգնէ:

— Ահա՛ս ուրախ եմ որ այն փա-
ռասիրութիւնը և մեծութիւնը մտքէդ
կը հանես. ահա՛, նայէ՛, Յակոբ, Աստ-
ուած օգնութեան եկաւ մեզ, ըսաւ
կի՛նը պահարանէն ասուի հանելով.
ահա՛, ասկէ մեր փոքրիկի՛ն ձեռք մը
հագուտ կ'ելլայ:

— Վ՛նչ, ըսաւ Յակոբ զարմանօք,

սակայն այս ասուին է՝ զոր տարի մը
առաջ ութը գեղեցիկ դայլաճուկներէս
չահած ստակովս քեզ նուիրեցի . եր-
բէք անոնց պէս չպիտի կրնամ բռնել,
ըսաւ հառաչելով . հիմայ ինչով ե-
կեղեցի պիտի երթաս, մինչդեռ կի-
րակի օրուան համար զգեստ չունիս :

— Ա՛մենէն առաջ, պէտք է որ
սիրելի Պետրոսնիս հագուած ըլլայ .
ետքը մեր վրայ կը խորհինք, պա-
տասխանեց քաթէրինա տղան սրտին
վրայ սեղմելով : Պարոն ժողովրդա-
պետը աշխատութեան զգեստով ե-
կեղեցի երթալուս բան չկրնար ըսել .
չինական զգեստով կամ թանկագին
պաճուճանքով Աստուծոյ աղօթելը
մէկ է . Տէրը մտաց մաքրութեանը կը
նայի :

Յակոբ իւր սիրելի քաթէրինան
ընդդրկեց, և ի սրտէ շորհակալ ե-
ղաւ երկնից որ այնքան բարեպաշտ
կին մը տուեր էր իրեն :

Հնետոյ քաթերինա կողովին մէջէ
ձուկերը առաւ, եփեց և ամենուն սկա-
ւառակին քովը մէկ մէկ բարակ շերտ
հաց դնելէն ետքը՝ սեղանին վրայ դրաւ:
Ե. յն ատեն մտաց ամփոփմամբ ձեռ-
քերը միացուց, և տիրոջը աղաչեց որ
աղ. քատիկ ճաշերնին օրհնէ. Յակոբ
ալ կնոջը հետ աղօթեց, և փառք տը-
ուաւ Եսաուծոյ որ իր վրայ դթու-
թեան հայեցուածք մը արձակեր էր,
իրեն ամուսին ապուլ կին մը, որուն
մխիթարական խօսքերը սրտէն թախ-
ծութիւնը կը վանէին, և թշուառու-
թիւնը հանդուրժական կ'ընէին:

Արբ շենրիկոս տուն դարձաւ,
քաղցէն կը մեռնէր. խեղճուկը
բոլոր օրը չոր թաւուտի մը մէջ ան-
ցուցեր էր արևուն կիղիչ ճառագայթ-
ներուն տակ: Մայրը ընթրիքը պատ-
րաստեց, և նա ամենեւին չգանգատե-
ցաւ իրեն այնքան քիչ բան մնալուն.
Կառճառն անգամ հարցուց. Ի խո-

բոց սրտի շնորհակալ եղաւ Աստու-
ծոյ որ առանց ընթրեաց անկողին չը-
մտաւ : Արբ ճաշը լմնցուց , խորճիթէն
դուրս ելաւ , և քանի մը վայրկեան
ետքը կողովով մը դարձաւ՝ զոր սե-
ղանին վրայ դրաւ ըսելով . “ Ա՛հ
միրգերնիս ” :

Վաթերինա կողովին վրայի տե-
րեւները վերցուց , և զայն ելակով
լի տեսաւ . խեղճ շենրիկոսը օրն 'ի
բուն ժողովեր էր զայն . սիրելի որդ-
ւոյն փարեցաւ , և քաղցրութեամբ
յանդիմանեց զինքը թէ՛ ինչո՞ւ եր-
կար ժամեր արևուն ճառագայթնե-
րուն մէջ միրգ ժողովեր էր՝ որ վայր-
կեանի մը մէջ պիտի ուտուէր :

Էտեւեալ օրը՝ մեր Չկնորսը առ-
ջի օրուքնէ երջանիկ եղաւ , և ուռ-
կաններուն մէջ գեղեցիկ կարմրախայտ
մը գտաւ՝ զոր իսկոյն գղեկին հա-
րուստ տիրոջը տանել միտքը դրաւ ,
որ գեղեցիկ ձուկ շատ կը սիրէր , և

անոնց առատ դին կուտար . նաև շատ
մը այլև այլ ձուկեր բռնեց , անանկ
որ քաղաքը ամենէն գեղեցիկները
ծախելէն ետքը՝ տակաւին ազնիւ
ճաշ մը ընելու համար բաւական ձուկ
կը մնար իրեն . գեղեցիկ կարմրախայ-
ար ուռկանի մը մէջ դրաւ , և արտոր-
նօք ազնուականին տունը գնաց , որ-
պէս զի ժամանակին տուն հասնի , և
ամուսնոյն լծողու որ իւր փոքրիկ
դետրոսին հագուստ շինելու համար
առանին զգեստը կտրէ :

Ճանրան կարծցնելու համար՝ հա-
սարակաց պարտէզէն անցաւ :

Արբ գղեակը տանող ճանրան մը-
տաւ , ազնուականին ձայնը առաւ՝ որ
պոռալով իւր մարդիկը կը կանչէր , և
անանկ հայհոյութեան խօսքեր ալ կը-
նէր որ սաստիկ բարկութիւնը կը
յայտնէին : Նախոր սոսկալով ար-
տորնօք ձայնը եկած տեղը գնաց , որ-
պէս զի նայի թէ ի՞նչ կայ . կրբ աղ-

Նուախանք զանի տեսաւ , ըսաւ իրնն .

— «Նշէկ եկար , սիրելիդ իմ Յակոբ , որ դղեակ տանիս զիս . նայէ , ինչպէս սա ստահակ սպասաւորները զիս կը թողուն . այնչափ կանչեցի՝ մէկը չեկաւ , ո՛հ , որքան դժբաղդ եմ . յօժարութեամբ վիճակս քուկիմնիդ հետ կը փոխէի :

— Վիճակդ իմինիս հետ կը փոխէիր , ըսաւ Յակոբ , արդարեւ զիս կը դարձացնես . զքեզ երկրին ամենէն բարեբաղդը կը կարծէի . ի՞նչ պակաս ունիս . եթէ խղձ մը ունենաս , ըսածիդ պէս կը կատարուի :

— Մի խաբուիր , բարեկամ , ըսաւ աղետաւանք խորին հառաչանք մը արձակելով , ի՛չ միայն երջանիկ չեմ , այլ նաև թշուառ դործաւորէ մը աւելի կարեկցութեան արժանի եմ . այժ , շատ անգամ քու վիճակիդ ցանկացած եմ . կայտառ ե քաջառողջ ես . կերակուրներդ՝ թէև շինական են , բայց սե-

զանիս վրայի փափուկ կերակուրներէն
աւելի քսացող հաճոյ են, ունիս՝ կին մը
և զաւակներ որ զքեզ կը սիրեն. իսկ
ես, բոլոր ասոնցմէ զուրկ եմ. ո՛հ,
չատ թշուառ մարդ մի եմ:

Մնանկ կերպով մը ըսաւ այս խօս-
քերը որ Յակոբին լալը եկաւ:

« Հաւատա՛ ինձ, ըսաւ, հարստու-
թիւնը երջանկութիւն չտար մարդու.
որովհետեւ սրտիդ շարժումէն կտեսնեմ
որ կարեկից ես, վիշտերս քեզ պատ-
մեմ: Արիտասարդութեանս՝ անսանձ
անժողովալութեան տուի անձս, և այն
աստիճան առողջութիւնս եզժեցի որ
այսօր սրունքներս չեն բռներ. շարու-
նակ յօդացաւ կը կրեմ, և այս սոս-
կայի հիւանդութենէն մահը միայն
դիս պիտի ազատէ: Համբերութեամբ
այս շարաքանաց կը տանէի, եթէ ի-
մեններուս քով միթաթութիւն դա-
նայի. ա՛հ, ա՛հ, պառլութեամբ կը
նային ինձի. կինս միայն հարստու-

Թեանս համար հետս ամուսնացաւ եւ
չսիրեր զիս, սանձարցակ ինքզինքը
հաճոյից տուած է, մինչդեռ ես սե-
նեկիս մէջ առանց դուրս ելնելու
բանտարկուած եմ:

Քաթերինա զիս այդպէս երե-
սէ չձգեր, ըսաւ Յակոբ, քիչ մը
տխուր, անհանդիստ որ ըլլամ, մին-
չև որ բողորովին չաղեկնամ, քո-
վէս չզատուիր. տղաքս ալ նոյպէս կ'ը-
նեն. խեղճ տղոցը ուրախութիւն չը-
կայ, երբ տրտում ըլլամ:

— Տղաքդ, գոչեց հիւանդը, եթէ
քուկիններդ ուրախութիւնդ են, ի-
միներս ալ գժբաղդութիւնս են:
Արկու տղայ և երկու աղջիկ ունիմ.
չորսն ալ մեծցած են, բայց մէկէն ալ
գոհ չեմ. տղաքս զինուոր եղան. մէ-
կը ընկերներէն մեկուն հետ խնջոյքի
մը միջոցին կռիւ մը հանեց, և մենա-
մարտութեան մէջ զանի ստաննեց:

— Ի՞նչ գժբաղդութիւն, գոչեց

Յակոբ ցաւագին կերպով :

Ազո՛ւկ , այո՛ , սոսկալի դժբաղ-
դութիւն մ'է այս , բայց բոլորը այս
չէ . օրէնքը 'ի մահ կը դատապարտեն
մենամարտները , սակայն թագաւորը
ներեց . 'ի վերայ այսր տասը տարի
բերդի մը մէջ բանտարկութեան վճիռ
տրուեցաւ իրեն : Ազբայրը անառա-
կին մէկն է՝ որ քիչ ատենուան մէջ
ժառանգութիւնը պիտի վատնէր ,
եթէ 'ի կարգի չդնէի զայն . զինքը
բանտարկել պէտք եղաւ : Իսկ աղջիկ-
ներս՝ մօրերնուն նման ունայնամիտ են
պարահանդէսնին և զուարճութիւն-
նին միայն կը մտածեն . սպասաւոր-
ներս՝ թէպէտ և բազմաթիւ են ,
բայց այս տիկիները այնքան կը զբա-
ղեցնեն զանոնք որ ինձի նայելու ան-
գամ ժամանակ չունին , ձգէ ինձի
դէմ ունեցած տմարդութիւննին ,
բուն իսկ տանս մէջ բարեկամ մը
չ'ունենալս և ամենուն բեր մը ըլլալս

գիտնալնին: Այսօր, ցերեկուան դե-
ղեցկութենէն քիչ մը սրտախիլ ու-
ղեցի. հասարակաց պարտէզը իջեցնել
տուի զիս՝ ուր սենեկապանս այս դեւ-
պակով տարաւ. բայց կնոջս բողորովն
անձնանուէր այս սրիկան քիչ մը գը-
ղեակը երթալը պատճառ բաննց, և
երկու ժամ է՝ դեռ չեկաւ. կը վախ-
նամ որ օդին զովութիւնը առաւել
հիւանդացունէ զիս: Մինչդեռ ես
հոս կը յուսահատիմ, կնոջս և աղջ-
կանցս ուրախութեան աղաղակները կը
լսեմ որ զիս մոռցած են, իբրև թէ
մեռած ըլլայի: Վաղաչեմ, սիրելիդ
իմ Յակոբ, գնա՛ դղեակը, և սպա-
սաւորներուս ըսէ որ դան զիս տա-
նին:

Աթէ այդ է, Պարոն, ըսաւ Յա-
կոբ, քեզ դղեակը տանելու ուրի-
շի կարօտ չեմ. պատգարակդ հրելու
մեծ ոյժ պէտք չէ. հիմակու հիմայ՝
կամրախայտը հոս կը ձգեմ՝ զոր քեզ

կը բերեի, և ևսորը կու գամ, կանուսմ:

— Ինձի կարմրակայա կը բերեի: Գոչեց ասնուականը, նայիմ, ո՛հ, և և՛նչ գեղեցիկ ձուկ է. և դուկ շեմ կրնար ուտել. բայց միար շատ պարտ է, և խեղճ ստամոքսս այնքան տկար է որ այդպիսի կերակուրներ չը կրնար մտնել. բայց և այնպէս դու՛ն դարձեալ խոհակերոցը տար. և թէ ևս չեմ կրնար ուտել, ուրիշնեո կան՝ որոնց հաճոյ կրնայ բլլալ. աւ, աստար ֆռանք, բաւական է:

— Տար ֆռանք, բայց այս ձուկը այդչափ չաժէր:

— Ա՛չ, ո՛չ, գեղեցիկ ձուկ մ'է այս, և տուածս աւելի չէ. ևրջանիկ Յակոբ, որչափ կը ցանկամ վիճակիդ. որչափ կը բաղձամ քեզի պէս՝ բարի կին մը և բարի զաւակներ ունենալ, և կայտառ առողջութիւն մը վայելել. յոժարութեամբ բոլոր ունեցածս կուտայի, և թէ կրնայի բոլոր ասոնք ու

Նենալ. այլ, աւանդ, այդ տեսակ բա-
րիքը չեն ծախուիր:

Այն ատեն Յակոբ անոր թիկնա-
թոռին ետին անցաւ, և մինչև դղեա-
կը հրեց. գաւիթը մտաւ, և ծառա-
ները կանչեց որ տէրերնին սենեակը
տանին, այլ ՚ի զուր, ոչ որ պատաս-
խանեց ձայնին. ամէն բան տանը մէջ
մեռած կ'երևէր. խոհակերոցը մտաւ,
և նայեցաւ որ խոհարարը հնոցիկնե-
րուն քով կայնած՝ երեսէն խոշոր
քրտինքի կաթիլներ կը թափէր:

“Մառաները ուր են” ըսաւ ձկնոր-
սը ներս մտնելով:

— Աս դիտեմ, պատասխանեց խո-
հարարը ցամաք, իմ գործս ինձի
հերիք է. ամէն տօն օրերը այս անի-
ծեալ տանը մէջ եմ. ալ չեմ կրնար
դիմանալ. եթէ այս այսպէս շարուն-
ակէ, ելլալու է:

— Խեղճ տէրդ գուրան է. քիչ մը
խոհակերոցդ ձգէ, և եկ'ու, օգնէ

ինձի որ սենեակը տանիմ :

— Թող ան հոն կենայ , ես տեղէս
չեմ շարժիր . քաղաքէն տասներկու
հար կէան . ճաշը սպասրաստեղը հերիք
է ինձի :

— Իայց տէրդ հիւրերէն առաջ է :

— Արքէք . հոս տիկինն է որ կը
կառավարէ , ե հոս կենալ ուղողը մի-
այն անոր հնազանդելու է . միւս սպա-
սաւորները սպասրահն են՝ զոր այս
իրիկուան համար կը յարգարեն :

Հակոբ խոհակերոցէն ելաւ , սպա-
րասրահը գնաց՝ ուր խոհարարին պէս
սպասաւորները զբաղեալ էին . ՚ի զուր
ըսաւ որ գան տէրերնին վերցնեն , ոչ
որ ունկն գրաւ . ընդ հակառակը՝ համր
կեցան , վասն զի , եթէ մէկը գոր-
ծը ձգէր , տիրուհին իսկոյն կը ճան-
բէր :

Հակոբ աղերսանացը սպասար կը
թալէն յուսահատած՝ աղնուականին
քովը դարձաւ . որահին գրանը առ-

ջեւէն անցած ատեննը՝ ներսէն խնդա-
լու և խօսելու ձայն առաւ . այս ան-
տարբերութիւնը սիրար կեղեքեց . բա-
բերադճարար պարտիզպանի մը հան-
դիպեցաւ՝ որ ծաղկի մեծ փուռնով
մը սրահը կ'երթար . մի և նոյն խն-
դիրը ըրաւ անոր , ան ալ խօստացաւ
որ ծաղիկները տանելուն պէս կու-
գայ :

Օր ազնուականը զինքը այսպէս
լքեալ տեսնելուն սաստիկ կը վշտա-
նար , և օտարականի մը քով այնքան
նուատանալուն սրտէն անօթ կ'զգար :
Ելին (պարտիզպանին անունն է) վեր-
ջապէս եկաւ , և ակէք սենեակը տա-
նելու օգնեց :

Արահին անջեւէն անցած ատեննը՝
ուսկից որակսութեան պիտակներ
կելնէին , այս դժբաղդ մարդը հա-
ռաչեց և ըսաւ . « Ըստ չէ տեղս , ևս
սենեակս փակուելու եմ . ո՛հ , օրջափ
դժբաղդ եմ :

Այս խօսքերը Յակոբին սիրար խո-
ցեցին . սրտէն կը զղջար զինքը թշ-
ուառ կարծելուն , մինչդեռ իրմէ հա-
զար անգամ դժբաղդ մարդիկ կային :

Այլ էլի գնաց , Յակոբ ազնուա-
կանին լսաւ . « Պարոն , դեռ երէկ
զիս մարդոց ամենէն թշուառը կը
կարծէի , լսաւ որում քիչ ձուկ բռնե-
րէի , և գաղտնապէս ընչեցդ կը ցան-
կայի՝ զորս միայն մարդս երջանկացը-
նելու կարող կը կարծէի , այլ այսօր
սխալս կը ճանչնամ , և կը նայիմ որ
ցնցոտիներով և երբեմն երկար ժա-
մանակ անօթի ստամոքսով մ'ալ մարդս
կատարեալ երջանիկ կրնայ ըլլալ : Ա ի-
ճակդ այնքան սոսկալի կ'երևի ինձ
որ թշուառութիւնս ընչաւէտութեանդ
հետ չեմ փոխեր . ուժեղ և կայտառ
եմ . կինս և զաւակունքս զիս կը սի-
րեն , ես ալ զանոնք կը սիրեմ : Մահ-
կանացուաց երջանկագոյնը ըլլալու հա-
մար՝ ահա այսքան բան պէտք է" :

Խեղճ անուականը Յակոբին այս-
պէս խօսիլը լսելով՝ դաննապէս ժրպ-
տեցաւ: Քսակէն ոսկի մը հանեց,
զոր անոր տուաւ. Յակոբ ալ խրճի-
թը գնաց՝ որ իրեն պաշատ մը երևցաւ:

Անկէ ՚ի վեր Յակոբ շարանջաց վե-
ճակէն. երբ որսը ձախող կ'երթար,
կը մխիթարուէր մտածելով թէ՛ գու-
ցէ հետեւեալ օրը յաջող կ'երթար,
այնպէս որ բազդին՝ իրեն յղածնե-
րը համբերութեամբ կրելով՝ բարւոյն
վրայ ուրախանալով և չարին համբե-
րելով՝ ստուգիւ մարդոց երջանկա-
դոյնը եղաւ:

Այս պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ՛
երջանկութիւնը միշտ մեծ հարստու-
թիւններ ունենալու վրայ չկայանար՝
այլ մեղի բաժին ինկած քիչ մը բա-
նը վայելելու արհեստին վրայ:

Եւ զի նա լերին հրաբուռիս յոր մը բը-
 ւրնկելով ամէն կողմ ծաւալեցաւ :
 Մէջէն ժայթքած բոցածաւալ հե-
 ցեղը դիմապը ելած ամէն բան կ'ա-
 պականէր , և ամէն շրջակայ արտերը ,
 տուները , անտառները և դալարա-
 դարդ բլուրները սոսկալի տարրին ճա-
 բակ կ'ըլլային : Առոցները ծաւալիլ սկը-
 սելնուն պէս՝ քաթանքաղաքը ուժ-
 դին երկրաշարժէ մը ցնցուեցաւ . բոցը
 քաղաքն ալ մտեր էր . այն ատուն իւ-
 բաքանչիւր ոք՝ ըստ իւր զօրութեան
 և արիութեան , իւր հարստութիւնը
 հրդեհին կատաղութենէն կորզել կը
 ջանայ , մէկը իւր առակին ծանր բե-
 ոին ներքե կը հեծէ , միւսը այնքան
 յուարեալ է որ ձեռքը դէնք կ'առ-
 յու , իրր թէ այս տարրին դէմ պա-
 տերազմիլ կ'ուզէ . մէկը գուցէ մե-
 դօք ստացած հարստութեանցը բեռին

Եւրբե ընկճուած՝ չկրնար յառաջ եր-
թալ, մինչդեռ աղքատը թեթեաղոյն
բեռով մը յետին արագութեամբ կը
վազէ. վերջապէս ամէն մարդ կը
փախչի. ամէն մարդ ունեցած թան-
կագին բաները կը տանի, բայց ամէ-
նը չեն կրնար միօրինակ փախչիլ. հրդե-
հը դանդաղաբայլները և զօշաբաղ-
աղահոթեամբ մը ասդիս անդին դե-
գերողները կը լափէ: Անոնք՝ որ կը
կարծեն թէ աղատած են հոյ ճարակ
կ'ըլան, և յափշտակած հարստու-
թիւննին ու աշխատութիւններնուն պը-
տուղը բոպէի մը մէջ կը կորսնցնեն:
Այս թանկագին կողոպուտները բո-
ցին ճարակ կ'ըլան՝ որ իւր կատաղու-
թեանը միջոցին դժուրութեամբ վառ-
եայներուն միայն կը խնայէ:

Արբ հրդեհը արդէն մերձակայ տու-
ներուն կը հասնէր, Ամբինոմ և իւր
եղբայրը՝ որ ծանրագին բաներնին մի-
ասեղ կը փախցունէին տեսան որ հայ-

քերնին և մայրերնին ծերութենէ և
հիւանդութենէ ընկճեալ՝ հազիւ կրո-
նային դուռը կենալ՝ ուր ընդ քարշ
եկած էին . այս երկու տղաքը անունը
կը վազեն , զանոնք կը բանեն , և այս
բերք մէջերնին կը բաժնեն՝ որուն
ներքե ուժերնէն կ'առաւելու : Այլ
ագահ խուճիկեր , այդ գանձերը տա-
նելու այդչափ մի՛ աշխատիք . նայե-
ցէք անդամ մը այս երկու եղբարց
վրայ՝ որոնք իրենց հօրմէն և մօրմէն
զատ ուրիշ հարստութիւն չեն ճանչ-
նար . այս քաղցր աւարը կը վերցը-
նեն , և բոցերուն մէջէն կը քաշեն ,
իբր թէ հրդեհը զիրենք խնայել խօս-
տացած ըլլար : Ա սէր , վեհագոյն
առաքինութեանց : Բոցերը այս երկ-
տասարդաց այն առաքինութիւնը կը
յարդեն , և սր կողմ որ անոնք քայ-
լերնին կը դարձունեն , բոցերը կը
քաշուին : Աւերիչ՝ այլ երջանիկ որ-
թէ և հրդեհը ամէն կողմ իւր կա-

տաղութիւնը կը գործէ, երկու եղ-
բայրները իրրե յաղթանակաւ բոցե-
րուն մէջէն կ'անցնի. այս քաղցր բե-
ռին ներքեւ՝ երկուքն ալ կ'աղափիւ
հրդեհին կատաղութենէն՝ որ անոնց
չուրջը իւր կատաղութիւնը կը շափա-
ւորէ. վերջապէս անվնաս ապահով
տեղ մը կը հասնին: Նանաստեղծք
անոնց դրուատիքը հաշակեցին:

Զեթանոսք շատ պանծացին այս
պատմութեանը վրայ, ուսկից յայտնի է
որ այն ատեն այսպիսի գործեր հազ-
ուադէպ էին: Ն. յժ մեան վարդկային
սերը որքան ալ չար ենթադրուի, կը
կարծէք թէ տղայոց մեծագոյն մասը
նոյնը չընէ: Հաւաստի եմ որ, եւ
թէ անանկ եղելութիւն մը պատա-
հէր, խիստ յարգելի՛ այլ խիստ բնա-
կան գործի մը այսչափ մեծ դրուատիք
էին տար: Արծեմ ատիպուած եմք
այն առաջին ժամանակաց մարդկան
արդահատանքը և առաջինութիւնն

ըր բարձրացունել, ըստ որում առա-
քինութիւնները հասարակաց էին,
ինչպէս որ քրիստոնէութեան մէջ:

Ինչ և իցէ, այս երկու եղբայր-
ները այս քաջագործութեամբը այն-
քան անուանի հանդիսացած են, որ
Վիրակուսա և քաթան անոնց ծննդեան
քաղաքը ըլլալու պատուոյն վրայ հի-
մայ ալ կը վիճին: Այս երկու քա-
ղաքն ալ ՚ի յիշատակ այս դէպքին,
Տրդիական տիրոյ տաճարներ նուիրե-
ցին:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ԶԻՆՈՒՈՒԻ ՄԸ

ԲՐԵՎ ԳԵՂ ԵՏԻՍ ԳԼԵՃԻՆՆԵՐԵԹԻՆԵՐ.

Անցեալ դարուս սկիզբները, Գաղ-
ղիոյ դէմ դաշնակցող աերութեանց
չամիւրը պաշարած ատեն, շամիլժօն
դնդապետին բանակին մէջ Նւնիօն ա-
նուն պաշտօնակալ մը և ճայանժէն ա-
նուն ղինու որ մը կար. այս երկուքը ի-
րարու նախանձորդ էին, և մասնաւոր

Կոխներով իրարու անհաշտ թշնամի
եղան: Իւնիօն՝ որ Վալանթինի պաշ-
տօնակալն էր, զանի շարժարեւու և ու-
խը ցուցունելու ամէն միջոց ՚ի գործ-
կը դնէր. զինուորը առանց ընդդիմու-
թեան բոլոր ասանց կը տանէր, բայց
կրրեմն կ'ըսէր թէ այս բռնաւորէն
վրէժը առնելու համար՝ կեանքը պի-
տի զոհէր: Եւստ ամիսներ այսպէս
անցնելով՝ որ մը երկուքին հրաման
եղաւ որ դղեկի մը վրայ յարձակին.
Գաղղիացիք յարձակում մը ըրին՝ ու-
րուն միջոցին իւնիօն զիստէն հարուած
մը ընդունեց. դետինը ինկաւ, և
Գաղղիացիք դաշնակից զինուորները
ամէն կողմէ ներդնուն՝ ոտքի տակ
կոխկառուիլը աչք կ'առնէր: Այս մի-
ջոցին իւր թշնամւոյն դիմեց. « Ա՛հ,
Վալանթին, կրնաս զիս թողուլ »:
Ա Վալանթին նորա ձայնը առնելով՝
խակոյն քովը վաղեց և Գաղղիացւոց
կրակին մէջ տեղը՝ պաշտօնակալը ու-
սերուն վրայ առաւ, և զանի վտան-
գին մէջէն մինչև Սալոսիի վանքին վե-
րի կողմը հանեց: Այս տեղ թնդա-

նօթի գնտակ մը՝ առանց պաշտօնակա-
լին դաշելու, զինքը սպաննեց: Ա-
լանթէն՝ աղատած թշնամուոյն մարմնոյն
վրայ մեռած ինկաւ. ասի այն ատեն
վէրքը մօտնալով ելաւ մաղերը փեթ-
թելով և այս դիակին վրայ նետուե-
լով. լուռ կը կենայ, և այս լուռ-
թիւնը յորդ արտասուքներէ աւելի
արտառուչ էր, յետոյ կը գոչէ. «Մէ,
Վալանթէն, ինձի համար կը մեռնիս,
ինձի համար՝ որ այնքան բարբարոսա-
բար հետդ կը վարուէի, չեմ կրնար
քե՛նէ ետքը ապրիլ, չեմ ուզեր . . .
նչ»: Թէև շատ ջանք ըրին, բայց
Վալանթէնի արիւնասթաթաւ դիակէն
Խենիօնը բաժնելը անհնար եղաւ.
վերջտակս միշտ բարերարին մարմինը
գրկած բռնելով վնասուցին, և մինչ-
դեռ երկուքը գունդերնին կը տանէ-
ին, իրենց բոլոր ընկերները՝ որ թշնա-
մութիւննին գիտէին, ցաւերնուն մի-
անգամայն զարմանքնուն կ'ողբային:
Արք Խենիօն վրանը տարին, բռնի վէրքը
կապեցին, բայց հետեւեալօրը այս դրժ-
բաղղը միշտ Վալանթէն գոչելով ցաւէն

մեռաւ, Պ. Ս[ժէէլ] որ զայս իւր գիր-
քերուն մէջ կը պատմէ, միանգամայն
առ խնդիրը լուծել կ'առաջարկէ. այս
դժբաղդներէն որը աւելի մեծանձ-
նութիւն ցուցուց, [ժշնամիս աղատե-
լու համար՝ կեանքը վտանգի մէջ դը-
նողը [ժէ իւր բարեբարէն ետքը ապ-
րիլ չուղողը. լատ մեզ՝ կը կարծեմք
որ Քենիօն պաշտօնակալը իրեն առա-
քինութեան եռանդը իւր [ժշնամուոյն
գիւցազնութիւնը կը պարտի, և հե-
տեւոր՝ օրինակին չափ մեծ շէ: Աւ-
րիչ կողմանէ՝ ստոյգ է որ Վալանթէն
զինուորը կրնար Քենիօն պաշտօնակալին
ընդդէմ ընել, բայց կրնանք տարակու-
սիլ [ժէ միւսը՝ [ժշնամուոյն կեանքը
աղատելու համար՝ գրեթէ անխուսա-
քելի մահուան ճիւղը ենթարկելու անձը:

ՈՐԴԻԱԿԸՆ ՍԻՐՈՅ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՕՐԱԿԸՆ

Նորոնի տարեգրոց մէջ սիրոյ ար-
տարոյ կարգի օրինակ մը կայ: Այն մը
երկը որդւով այրի մեացեր էր, և նոցա

աշխատութեամբը կ'ապրէր . բայց այս
աշխատութեամբը միշտ պէտք եղաւ
ծր չէր հայթայթէր . իրենց սիրած
ձորը այսպէս աղքատութեան մեջ
չտրտարուիլը տեսնալով որ մը արտա-
նոց միջոցի մը ձեռք զարկին : Վիշ-
ատենէ 'ր վեր աղղ եղած էր թէ՛ ո՛վ
որ գող մը արդարութեան մատենէր ,
բաւական մեծ գումար մը պիտի առ-
նէ : Մտոր վրայ երեք եղբայրները
խօսք մէկ ըրին որ մէկերնին այն գո-
ղը կարծեցունէ զինքը . միւս երկուքն
ալ զանի դատաւորին տանին . մի՛ճակ
կը ձգեն , դիտնալու համար թէ՛ ո՛վ
պիտի զոհուի որդիական սիրոյ . կրասե-
րագոյնին կ'ենէ՛ որ թող կուտայ որ
զինքը կապեն , և իրբև մեղապարտ
տանին : Վատաւորը կը հարցափորձէ
զանի , ան ալ կը պատասխանէ թէ
գողութիւն ըրած է . բանտ կը խըր-
կեն , և երկու եղբայրները խօստաց-
ուած գումարը կ'առնեն . բայց իրենց
եղբորը վտանգին վրայ սիրտերնին կը
շարժի . բանտը մտնելու միջոցը կը
գտնեն , և կարծելով թէ՛ ոչ ոք կը

տեսնէ զիբենք, սիրով կ'ընդգրկեն, և արտասուօք կ'ողողեն զանի: Ղաւտաւորը՝ որ զխաղաւածով զանոնք կը տեսնէ, այսքան նոր տեսարանէ մը զարմացած՝ մարդոցմէն մէկուն կը պատուիրէ որ այս երկու մասնիչներուն, ետեւէն երթայ, և կը հրամայէ որ, մինչև որ այսքան զարմանալի եղելութեան մը ինչ ըլլալը հասկնայ, զանոնք աչքէ չփախցունէ: Սպասաւորը ետ դառնալուն կը պատմէ թէ՛ այս երկու երիտասարդները տուն մը մտնալով ինքն ալ հոն մտնեցեր էր, և թէ՛ անոնք մօրերնուն պատմեր էին եղածը. կիներ ասոր վրայ աղիողորմ աղաղակներ հաներ և աղօցը հրամայեր էր որ ստակը ետ տանին, ըսելով թէ՛ նախապատիւ կը համարի քաղցէն մեռնիլ քան թէ սիրելի որդւոյն ազատութեան գնովը ողջ մնալ: Թագաւորը այս որդիական գթոյ ըսքանչելիքին վրայ ապշած՝ իսկոյն բերել կուտայ բանտարկեալը, սուտ գողութեանցը վրայ կը հարցափորձէ, գժնդակ տանջանքներ կ'սպառնայ, այլ

Երիտասարդը խելքը միտքը մօտը վրայ
ունեցած գորովոյն վրայ ըլլալով ան-
շարժ կը կենայ: "Մէ, բաւական է,
կ'ըսէ նորա վիղը նետուելով, առա-
քինի տղայ, զարմանալի է վարսուն-
քըդ": Իսկոյն կ'երթայ, կայսեր կը
պատմէ. ան ալ այսքան դիւցազնա-
կան գորովէ մը յամիշտակուած՝ երեք
երգայրն ալ տեսնել կ'ուզէ. կրկին
և կրկին կը գգուէ զանոնք կրտսերա-
գոյնին մեծ և միւս երկուքին պզտիկ
թռչակներ կը կապէ:

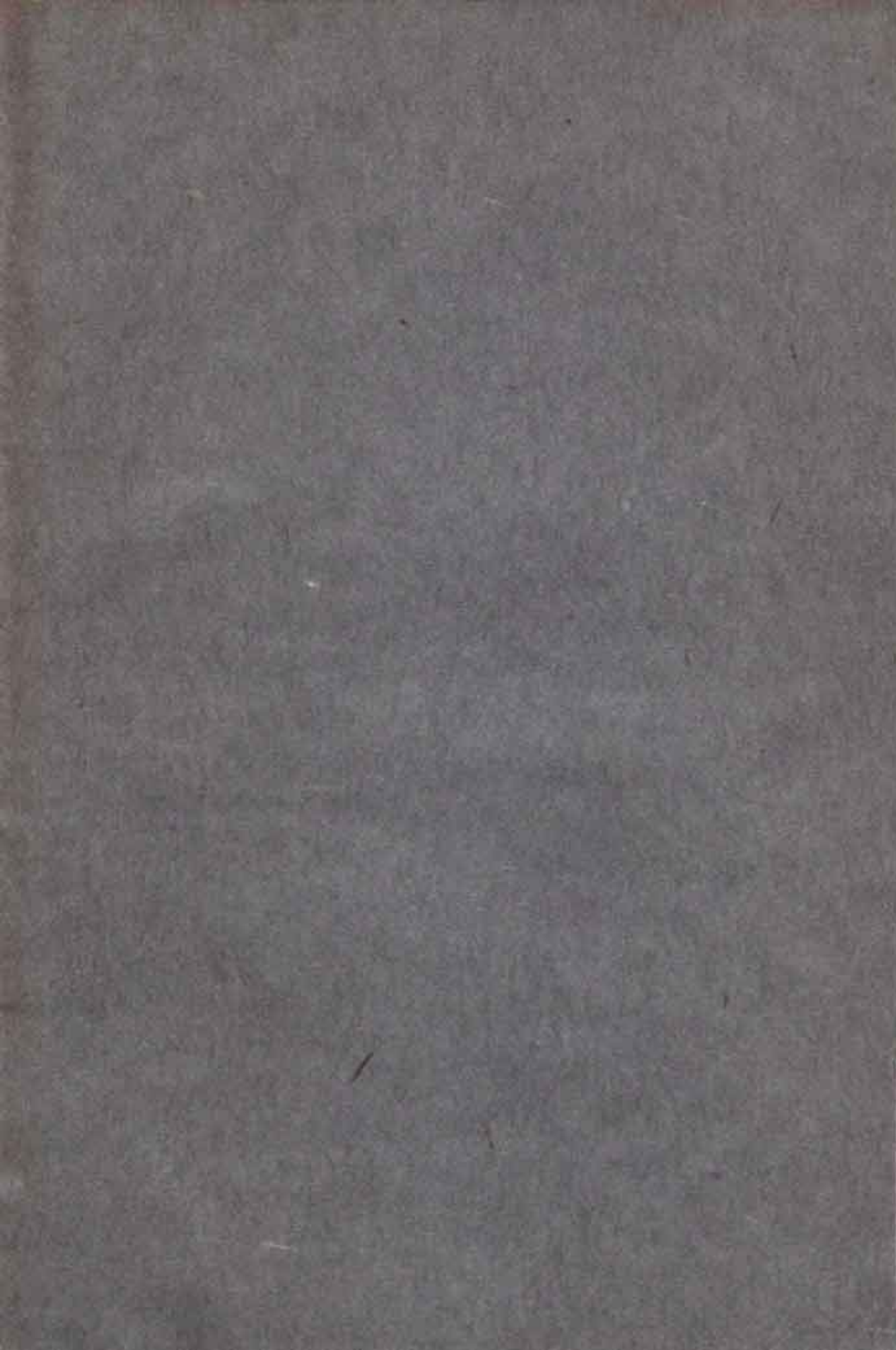
ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԷՐ

ԲԱՐՔԱՍԱՆՆԵՐՈՑ ՊԱՏՈՐԻՔԻՆ

1585ին, բորթուկալցի գունդեր
Հնդկաստան գացած ատեննին՝ փոթոր-
կի հանդիպեցան: Մէկ մասը քա-
ֆրներուն երկիրը ելաւ, և միւր նա-
ւուն բեկորներովը շինուած նաւակաւ
մը յառաջ գնալ սկսան: Նաւապե-
տը տեսնելով թէ՛ նաւակը շատ ծան-
րաբեռնած էր, հրամանատար Եղ-
ուարդ տը Մէլոսին իմաց տուաւ որ,
եթէ տասներկու հոգի ծովը շնտենն,

կրնկղմին: Տասներկուքին մէջ՝ քուէն
զինւորի մըն ալ ելաւ՝ որուն անունը
պատմութեան մէջ յիշուած չէ. փոքր
եղբայրը Մէլօին սաքը կ'իյնայ, և
Թախանձանօք կ'աղաչէ որ եղբօրը տեղ
զինքը նետեն: «Նղբայրս, կ'ըսէ, ի-
նէ ձեռնհաս է. հայրս, մայրս և
քոյրերս ան կը նայի. եթէ զանի կոր-
արնցնեն, իրենք ալ աղքատութենէն
կը մեռնին. անոր կեանքը պահելով
անոնցն ալ պահէ, և զիս մեռցնալ
որ իրենց պէտք չեմ կրնար ըլլալ»:
Մէլօ կը հաւանի, և ծովը նետել
կուտայ զանի. երիտասարդը վեց ժամ
նաւակին ետեւէն կ'երթայ. վերջա-
պէս կը հասնի. «Եթէ ներս մտնես,
կը մեռցնենք», կ'ըսեն. կենաց սէրը
սպառնալեաց կը յաղթէ. կը մտնե-
նայ, սուրով մը զարնել կուզեն. ա-
նի կը բռնէ զայն, մինչև որ ներս
մտնէ. անոր անյողգողգ արիութե-
նէն ամենուն սիրտը 'ի գութ կը շար-
ժի. վերջապէս թող կուտան որ
միւսներուն քով կենայ, և այսպէս
իւր և եղբօրը կեանքը կ'աղաւտէ:

3m

00255763

2013

2011

